

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Vaasan Maahanmuuttajaneuvosto pitää tärkeänä, että kotouttamispalveluita on riittävästi tarjolla muuallakin kuin kasvukeskuksissa, toimien vahvistamista maahanmuuttajataustaisten naisten työllistämisen edistämiseksi, maahanmuuttajanaisten asettamista kotouttamispalveluiden erityiseksi kohderyhmäksi sekä kolmannen sektorin ja maahanmuuttajataustaisten omien yhdistysten merkittävää roolia viranomaisten toimien rinnalla.

Vaasan Kotouttamispalvelut lausuu pakolaistaustaisten maahanmuuttajien näkökulmasta. Selonteko korostaa työn merkitystä kotoutumisen onnistumiseksi sekä kotoutumisen prosessien tehostamista ja nopeuttamista. Suomi on sitoutunut vastaanottamaan pakolaisia humanitäarisistä syistä ja työllisyystavoitteet ovat tässä suhteessa ristiriitaiset. Selonteko ei huomioi riittävästi haavoittuvassa asemassa olevia, traumataustaa tai kiintiöpakolaisten pitkäkestoisempaa tuentarvetta. Kotoutuminen on laaja-alainen kokonaisuus ja riippuvainen paljon muistakin elementeistä, kuin työllistyminen. Työpaikka ei myöskään poista ohjauksen, neuvonnan ja tuen tarvetta.

Kotoutumisen tehostamiseksi vastaanottokeskuksissa tehtävä esikotouttava työ on merkittävässä roolissa. Osa kerkeää opiskelemaan kieltä tai jopa suorittamaan tutkinnon vastaanottokeskuksesta käsin. Se ei kuitenkaan välttämättä poista ohjauksen ja neuvonnan tarvetta kuntaan muutettaessa. Hajasijoitusmalli vastaanottokeskuksessa aktivoi toimimaan itsenäisesti ja on jo itsessään kotouttava.

Selonteossa ei näy kunnissa tehtävä kotoutumista edistävä työ, joka on kotouttamislain mukaista. Kotoutumisen edistämisen vastuut on määriteltävä selkeästi. Kaikkien vastuulla on tukea kotoutumista, mutta kuntien peruspalveluissa tarvitaan osaamista erityistarpeiden huomioimiseen. Kunnissa tarvitaan myös kotoutumisen edistämisen koordinaatiota ja seurantaa. Peruspalveluissa ei yksikkökohtaisesti ole yhteistä linjaa. Ohjaus ja neuvonta kunnan palveluiden käytöstä on helppo siirtää kotouttamispalveluiden vastuulle.

Käynnissä on monia uudistuksia, joilla on isot vaikutukset rakenteisiin. Miten pakolaisten vastaanottamisen laskennalliset korvaukset jakautuvat kunnille jatkossa? Miten selonteon esittämät toimet kustannetaan, kuten johdantojakson järjestäminen kunnissa? Entä kuinka toteutetaan täydentävän toimeentulotuen myöntäminen sote uudistuksen jälkeen henkilöille, joilla ei ole sosiaalityön asiakkuutta vaan ainoastaan taloudellisen tuen tarve? Yhtenä mahdollisuutena voisi olla kotoutumistuki täydentävän toimeentulotuen sijaan ja mallin laatiminen kotoutumistuen järjestämiseksi (kalusteavustus jne).

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Osallisuudella on kotoutumisessa suuri merkitys. Lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden tukemiseen tulee panostaa. Huono-osaisuuden periytyminen ehkäisemiseksi tarvitaan vanhemmuutta tukevia keinoja. Kotihoidontuki muodostaa kannustinloukon. Miten voidaan velvoittaa kotivanhempia osallistumaan kotoutumista edistävään toimintaan?

Selonteko nostaa esiin ulkomaalaistaustaisen väestön kokemukset huonosta elämänlaadusta. Mielenterveyden alkuinfo tulisi sisällyttää osaksi johdantojaksoa/ kotoutumiskoulutusta.

Monelle työllistymisen vaikeus tulee yllätyksenä. Kielitaitovaatimukset ovat korkeat ja kaksikielisillä alueilla palvelualalla odotetaan jopa molempien kotimaisten kielten hallintaa tarjoamatta toisen kielen opiskeluun riittäviä mahdollisuuksia. Maahanmuuttajan oma kieli tulisi nähdä voimavarana. Haasteena selonteossa mainittiin myös työhaastatteluun pääseminen. Anonyymiin rekrytointiin tulisi kannustaa. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja hyödyntämiseen tulisi panostaa. Opintojen rinnastaminen on haastavaa, hidasta ja joissain kohdin mahdotonta.

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

Kotoutumisen edistämisen valtavirtaistaminen ja monimuotoisen asiakaskunnan tarpeiden huomioiminen vaatii osaamista ja resursointia. Kuntien peruspalveluissa resurssit ovat tiukilla ja henkilöstöllä ei ole riittävästi mahdollisuuksia/aikaa/osaamista huomioida ja tukea monimuotoistuneen asiakaskunnan tarpeita.

Tietojärjestelmien kehittämiseksi on jo pitkään ollut tarve. Tiedon siirtyminen kunnan ja te-toimiston välillä ja kouluttajien välillä vaatisi yhteisen sähköisen alustan käyttöönoton. Tällä hetkellä käytössä on useita eri sähköisiä alustoja, jotka eivät tue toisiaan. Yhtä lailla tarve on digiohjauksen vahvistamiselle yhteiskunnan palveluiden sähköistyessä.

Tällä hetkellä kotoutumiskoulutukseen pääsyä joudutaan jonottamaan, erityisesti luku- ja kirjoitustaidottomat joutuvat odottamaan koulutukseen pääsyä pitkään. Myös polku kotoutumiskoulutuksesta eteenpäin tuo odotusaikoja, joita jatkuvan haun koulutukset ovat helpottaneet. Koulutusten käynnistyminen vaatii riittävän ryhmäkoon täyttymisen.

Maahan muuttaneella on oma vastuunsa toimia kotoutumisensa eteen. Aina motivaatiota tai voimavaroja toimia ja osallistua ei ole. Mitä kannusteita tai mitä sanktioita on työvoiman ulkopuolella olevien velvoitteeksi osallistua kotoutumista edistävään toimintaan? Mikäli henkilö saa toimeentulotukea, on tämä etuus viimesijainen eikä siitä voida enää ottaa sanktiota. Myös

työperäisesti maahan saapuneen perhe tarvitsee tukea. Kun perhe viihtyy ja voi hyvin, niin silloin myös työntekijä viihtyy ja asettautuu.

Nuorten kotoutumisen ja osallisuuden tukemisessa kotoutumisajan lyhentäminen ei tue tavoitetta. Alle 25- vuotiaiden omaehtoinen opiskelu vaan opintotuen ja opintolainan varassa.

Palkkatuki on hyvä polku työelämään, mutta usein palkkatuella palkattu henkilö palaa tukijakson päätyttyä takaisin työnhakijaksi. Palkkatuella työllistetty tarvitsee työssään ohjausta ja vahvempaa perehdytystä sekä selkeän polun palkkatuen päättymisen jälkeen. Palkkatukea käytetään paljon järjestöissä, joiden rahoitus korvamerkittä stea-rahaa. Tällöin työsuhteen jatkamiselle ei ole taloudellisia mahdollisuuksia.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Eduskunta on edellyttänyt kotouttamisen merkittävää nopeuttamista ja samalla maahanmuuttajat kokevat nykyisen kotoutumisajan liian lyhyeksi (s.29). Vastaanottokeskusten esikotouttava työ on tärkeää. Selonteko esittää turvapaikanhakijoiden opintotoiminnan velvoittavuutta ja yhteiskunnan toimintatapojen tuntemusta mittaavaa koetta. Miten voidaan velvoittaa /kannusteet/sanktiot? Testin läpäiseminen ei tarkoita, että toimii yhteiskunnan sääntöjen mukaisesti. Epävarmuus tulevaisuudesta on psyykkisesti hyvin kuormittavaa. Myös turvapaikanhakijan oleskeluluvalla kuntaan siirtyvät tarvitsevat alkuvaiheessa kotoutumista edistäviä palveluita. Saman kunnan vastaanottokeskuksesta oleskeluluvan saanut tuntee kunnan ja osaa muuttaessaan liikkua itsenäisesti. Palvelutarve on kuitenkin yksilöllinen ja muuttuu kotoutumisprosessin edetessä.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Kunnan vastuulla on tuottaa lakisääteiset ja kotoutumista edistävät palvelut kaikille alueella asuville. Tällä hetkellä kotoutumispalvelut on kohdennettu heille, joista kunta saa laskennallista korvausta. Kotoutumista tukevien palveluiden mallin uudistaminen laajemmalle kohderyhmälle edellyttää pysyvää lisäresursointia ohjaus ja neuvontapalveluihin.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Kotoutumisohjelma terminä sekoittuu kunnan kotouttamisohjelmaan.

Johdantojakso: kunnan vastuulla työelämän ulkopuolella olevien johdantojakson toteuttaminen. Miten rahoitetaan? Miten turvataan omakielisen yhteiskuntaorientaation mahdollisuudet pienille kieliryhmille? Nykymallinmukaisesti rahoitettu umako koulutus tarkoittaa kotivanhempien osalta kotoutumisajan käynnistymistä.

Tarvitaan yhteinen lomake ja sähköinen alusta alkukartoituksiin ja kotoutumissuunnitelmiin, jotta tiedon siirtyminen olisi sujuvaa kunnan ja te-toimiston välillä. Sähköiseen alustaan tulisi olla pääsy niin asiakkaalla itsellään, kuin viranomaisilla, jotka hänen asiaansa hoitavat. Tiedon siirtymiseen kuntien välillä auttaisi, jos olisi olemassa valtakunnallinen sähköinen alusta.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

-

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

Vastuu kotoutumisen edistämisestä tulee olla viranomaisilla, mutta järjestöjen tuki kotoutumiselle on merkittävää. Vastuunjaon tulee olla selkeä. Kun kotoutumisen edistäminen jää kuntaan, tarvitaan kumppaneita rinnalle. Järjestöjen toiminnan tuki on tärkeää. Myös järjestöjentoiminta tarvitsee resursointia, kaikkea ei voi tehdä vapaaehtoisvoimin.

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

-

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

Kotoutumisprosessin määrittely vuoden mittaiseksi ei riitä. Lyhentäminen ei huomioi pakolaistaustaisen pitempikestoisen tuen tarvetta. Toisaalta palvelutarve on jokaisella yksilöllinen. Valtavirtaistamisessa tulee varmistaa riittävä osaaminen erityistarpeiden tunnistamiseen.

Kielitaitoa mittaava koe velvoittaa oppimaan. Marginaaliin kuuluu kotoutujia, joilla on oppimisvaikeuksia jne. Miten siitä eteenpäin, kun ei edisty opinnoissa?

Erityinen tuki päivähoitossa, maahanmuuttajataustainen lapsi sijoitetaan kahden paikalle puoleksi vuodeksi. Kieli ei kehity, kun ei pääse päiväkotiin, jos vanhempi on vielä kotona. Lapsi ei pääse nivelluokalle, jos ollut pitkään suomessa. Selonteossa olisimme kaivanneet vahvemmin myös lasten ja nuorten kotoutumisen ja hyvinvoinnin edistämistä. Maahanmuuttajanaisten asettaminen erityiseksi kohderyhmäksi tukee pyrkimystä huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden katkaisemiseksi. Samaan aikaan kunnissa ajetaan alas ei lakisääteisiä palveluita, kuten avointen päiväkotien toimintaa.

Kakko Hanna
Vaasan kaupunki, kotouttamispalvelut